

Horváth Péter Jászberényben halt meg 1829. február 24-én, 74 éves korában. Hamvait a nagytemplom kriptájában helyezték el feleségével, az egy évvel később elhunyt *Gyulay Borbálával* együtt. 1933 június 26-án, amikor *Prückler (Porteleki) József* megvizsgálta a kriptát, a hamvakat már nem találta ott.

Horváth Péter munkáit évtizedeken át szinte egyedülként forgatták a kutatók, *Fodor Ferenc* A jászág életrajza című művének összeállításakor még századunk derekán is fontos forrásként kezelte. *Komáromy József*, a nemrég elhunyt miskolci múzeumigazgató szerint *Gyárfás István*on kívül Horváth adta a legtöbbet a Jászágnak. Ennek ellenére neve még az Életrajzi Lexikonban sem található meg.

Fodor István

FORRÁSOK: 1. A jászberényi ker. kath. Főgymnasium évi értesítője az 1879/80-dik tanévről. — 2. *Szinnyei József:* Magyar írók élete és munkái. IV. kötet. Bp., 1896. — 3. *Dr. Soós Adorján:* Magyar nemesek a Jászkunság területén. Pápa, 1935. — 4. *Dr. Fodor Ferenc:* A Jászág életrajza. Bp., 1942. — 5. *Prückler József* cikke. Jász Hírlap, 1937. július 17. — 6. *Komáromy József* cikke. Jász Hírlap, 1943. január 9. — 7. Jászjákóhalmi plébániai levéltár. — 8. Jászberényi r. k. plébániai levéltár.

Oravetz István

„Oravetz Istvánra mindig úgy emlékszem, mint olyan emberre, aki áldozattal szolgált a nép ügyét, nem törődve semmiféle veszéllyel, személyes biztonságával, egyetlen cél lebegett előtte, úgy is mint könyvkiadó, mint könyvterjesztő, mint az Új Harcos című lap szerkesztője, hogy a munkásokat felvilágosítsa a faszizmus veszélyéről és arról, hogy a faszizmus elleni harcnak együtt kell haladnia a munkásosztály felszabadulásáért folytatott harccal.” — *Zala Imrénének*, Oravetz harcostársának a salgótarjáni Madách Imre Gimnázium és Szakközépiskola honismereti szakköréhez írt leveléből idéztünk.

Az 1965-ben alakult szakkör 1969-ben vette fel *Oravetz István* nevét. Az elsősorban irodalmi hagyományok gyűjtésével foglalkozó szakkör tagjai széleskörű kutatómunka után döntöttek Oravetz István nevének felvétele mellett.

Születésének 80. és halálának 30. évfordulóján — emléktábla helyett — életére, munkásságára szeretnénk felhívni a Honismeret olvasóinak figyelmét.

Oravetz István 1898. szeptember 12-én született Balassagyarmaton. Édesanyja egyedül nevelte; majd Salgótarjánba került nagyanyjához, s itt élt 1913-ig. Ekkor Budapestre ment, ahol bádogos tanonc lett. Belépett a szociáldemokrata ifjúsági mozgalomba. 1916-ban besorozták katonának. Kétévi frontszolgálat után megszökött a katonaságtól, beállt a Tanácsköztársaság hadseregébe, s mint kultúrmegebizott ment ki a szolnoki arcvonalra. A tiszai front összeomlása után román fogságba került, ahonnan 1920 januárjában szabadult hamis igazolvánnyal. Belépett a Vas- és Fémmunkás Szövetségbe, s műhely-, majd üzemi bizalmiként képviselte munkástársainak érdekeit. 1923-tól lett tagja a Szociáldemokrata Pártnak. 1925-ben közel került az MSZMP vezető köreihez „és mint a párt illegális és legális sajtójának fáradhatatlan terjesztője tett nagy szolgálatot a mozgalomnak.” Ekkor a Vasas című ellenzéki lap munkatársa és terjesztője, de terjesztette az Új Március és a 100% című lapokat is.

1932-ben betiltották a Társadalmi Szemlét, de a baloldal mégsem maradt sajtó nélkül. 1933 januártól a párt megbízásából — konspirációs okokból — „Oravetz István főszerkesztő” megjelöléssel és kiadásában — *Antal János* és *Vértes György* szerkesztésével — elindult az Új Harcos — Szocialista Munkásszemle, a munkásegységfrontot követelő ellenzéki folyóirat, amely a haladó gondolkodású proletártömegek tájékoztatását kívánta szolgálni. A folyóiratot azonban — forradalmi hangja és tartalma miatt — a 4. szám megjelenése után elkobozta a politikai rendőrség. Oravetz és a lap több munkatársát elfogták, de mert nem sikerült rájuk bizonyítani a KMP-vel való kapcsolatot, néhány hónapi vizsgálati fogság után szabadon bocsátották őket.

Kiszabadulása után könyvkiadói engedélyt váltott és barátai segítségével — saját zsebből és a nyomda hitelezésével — a KMP által hozzá juttatott kéziratokból egymás után jelentette meg a „Phönix Kiadó” kiadványait. Itt jelent meg az első legálisan terjesztett szovjet mű, *Litvinov: A világbékéért* című munkája. Legális kiadványuk a Klasszikus Írások című sorozat volt, amelynek 12 kötete jelent meg a felszabadulásig.

1934-ben, egyik lebukása után, rendőri felügyelet alá helyezték. „Mikor nevem és cégem nagyon fekete lett, álnevek alatt jelentettem meg könyveket” — olvashatjuk önéletrajzában. 1936-ban az Új Magyar Könyvtár címen indított sorozatnak mindössze egy kötetét tudta megjelentetni, mégpedig *Veres Péter Az Alföld parasztsága* című munkáját.

Több kiadványa jelent meg a kiadó megnevezése nélkül. „A baloldali könyvkiadás fontos vállalkozásának tekinthetjük Gorkij: Rendkívüli esemény című elbeszéléskötetének megjelenését. A könyv 1937-ben látott napvilágot egy vidéki nyomdában, a tóvárosi Szentestestvéreknél, Kőrösi Gyula fordításában. Fel nem tüntetett kiadója Oravetz István volt” — olvashatjuk Oravetz Istvánné közlése nyomán *Szentestest Lajos: Az Új Harcos megjelenéséről és a Phönix Könyvkiadóról* című írásában.¹

1937-ben indította be *Lázár Vilmos* szerkesztésével a Világkép Könyvtár, valamint *Nagyfalusi Jenő* szerkesztésével a Kronos Könyvek sorozatot. Mindegyikből 10—10 füzet, illetve kötet jelent meg.

Az Így élnek a nők a Harmadik Birodalomban című kiadványa miatt a Gestapo halálra kereste, ezért el kellett hagynia Budapestet. Illegálisan, súlyos betegen érte meg a felszabadulást. 1949. október 17-én Budapesten bekövetkezett haláláig a Klasszikus Írások néhány darabját készítette elő új kiadásra, és az Országos Könyvhivatal munkatársaként dolgozott.

Leblancné Kelemen Mária

Negyven esztendő a hazai vajúroktatás

Az emberi munkavállalások közül a bányászat esik legtávolabb a természetes életkörülményektől. A vadászat, a halászat és a földművelés során az ember közvetlen kapcsolatban van a természettel. A szervezett gyártási folyamatok résztvevői is többségükben természetes körülmények között dolgozhatnak. A bányászat azonban a mélységben, a maga lelőhelyén található kőzetek és ásványok felaprózásával és külszínre szállításával foglalkozik. A mesterséges szellőztetés és világítás mellett végzett munka különböző veszélyek között folyik.

A természetestől elütő munkafeltételeknek tulajdonítható az is, hogy a bányamunkától mindig tartózkodtak az emberek és azok, akik hivatásból vagy kényszerítő körülmények miatt vállalták a bányász munkát, nem számíthattak különösebb megbecsülésre. A különböző bányászati kiváltságok megszüntetése után a magyar bányászat előbb idegen származású, majd fokozatosan megmagyarosodó munkássága a technikai fejlesztés mellett elsősorban növekvő létszámával igyekezett termelési feladatait teljesíteni. A kialakuló bányászati munkamegosztásban már korán megjelent a „hauer”, majd „vájnok”, „vájár” elnevezés a szakmát jól ismerő munkásra vonatkozott. A *vájár* cím kiemelkedést, magasabb bért jelentett és hosszú szolgálati idő után a bányatulajdonos megítélése alapján kaphatták meg azok, akiket szakmailag-politikailag egyaránt megfelelőnek tartottak.

A bányatörvényeknek a „bányák szakszerű műveltetésére” utaló rendelkezései igényes szakmai irányítást és kivitelezést követeltek meg. A munkavégzők képezését nem írták elő, hanem a tapasztalatok alapján megtanultakhoz, a gyakorlatban szerzett tudáshoz és a bányavidéken kialakult szokások ismeretéhez kötötték. Mivel iskola-rendszerű kiképzés a bányász foglalkozásban nem volt, a *segédvájári* címet 600 csapaton töltött műszak alatt érthették el az alkalmasak. *Vájári* kinevezést pedig csak újabb 600 műszak letöltése és a kinevezés előtti beszélgetés jellegű vizsga után kaphattak, a csapatvezető idős vájár javaslatára. 10—12 évig is eltartott, amíg valakiből vájár lett. A szakma gyakran családi hagyomány volt és az öröklött szokások, a gyakorlat így került át évtizedeken keresztül a bányamunkába, növelve annak szakszerűségét, de ugyanakkor konzerválva is a hagyományos módszereket.

Annak ellenére, hogy az 1884. évi XVII. ipartörvény elrendelte a tanoncoktatás megszervezését, a törvény 183. §-ának c) pontja szerint a bányászat nem esett az ipari törvények és rendeletek hatálya alá. Így a bányászatban nem szerveződött munkás-

¹ Megjelent a Könyv 1963. júliusi számában.